

ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ Е-ВРЯДУВАННЯ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

К. А. Кондратьєва, Н. В. Прямухіна

Анотація. Стаття присвячена аналізу нормативно-правової бази України, що регулює різні аспекти е-врядування в умовах воєнного стану. Автором розглянуто сильні та слабкі сторони законодавства, підкреслено значення е-врядування для забезпечення національної безпеки в воєнний період. Презентовані висновки доводять важливість адаптації електронних технологій до потреб оборони та захисту громадян, а також активного впровадження інноваційних заходів для забезпечення ефективного функціонування системи управління.

Ключові слова: е-врядування, правове регулювання, національна безпека, воєнний стан.

Вступ. Сьогодні війна є сумною реальністю для України. Втрата контролю над частиною територій, значні людські втрати, руйнування інфраструктури, порушення комунікацій, масштабна міграція населення як загрози національній безпеці ставлять перед державою необхідність вирішення складних управлінських завдань та забезпечення потреб громадян. У цьому контексті електронне врядування стає ключовим інструментом, спрямованим на покращення ефективності управління, забезпечення національної безпеки та відновлення країни. Новаторське використання технологій, врахування потреб громадян та оперативна реакція на виклики є важливими елементами стратегії в умовах воєнного стану. Водночас постає необхідність попередження ризиків витоку конфіденційної інформації, злову сайтів та кібератак. Виникає нова політична і правова реальність, яка потребує законодавчого врегулювання надання електронних послуг, зберігання інформації, захисту електронного управління тощо, що свідчить про актуальність і доцільність цієї наукової розвідки.

Дослідження становлення і розвитку електронного врядування в Україні здійснювали дослідження чимало науковців, серед яких варто виділити М. Болдуєва, О. Болдуєву, С. Ісікова [1], К. Кислюка [2], Є. Котуха [3], З. Павлишина [4] та ін. Дослідженню правового аспекту е-врядування і е-демократії присвячені роботи М. Белекової [5; 6], Є. Каліщенко [7], Л. Матвейчук [8] тощо. Однак наукових розвідок, присвячених електронному врядуванню в умовах воєнного стану, доволі мало, що обумовлює необхідність вивчення цього питання.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей нормативно-правового складника електронного врядування в умовах воєнного стану крізь призму національної безпеки України.

Основна частина. У зв'язку з прямою воєнною агресією РФ 24 лютого 2022 року Президентом України введений в дію Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Країна опинилася в новому правовому полі, яке відкрило низку можливостей для військово-силових структур та створило умови для обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України [9].

Відповідно до указу Президента № 64/2022, Кабінетом Міністрів України було прийнято Постанову № 263 від 12 березня 2022 року «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» [10]. Постановою визначені конкретні заходи, спрямовані на забезпечення безпеки та ефективності управління інформаційними ресурсами й електронними системами в час війни:

1) хмарні та зовнішні ресурси. Постанова передбачає можливість розміщення державних інформаційних ресурсів та публічних електронних реєстрів на хмарних ресурсах або в центрах обробки даних, розташованих за межами України. Варто зазначити, що це сприяє забезпеченню інформаційної доступності та захисту даних у воєнний період;

2) резервне зберігання та захист даних. Для забезпечення цілісності й конфіденційності державних інформаційних ресурсів введені заходи стосуються створення резервних копій, зберігання їх у зашифрованому вигляді за межами країни, а також в ізольованих сегментах центрів обробки даних;

3) зупинення та обмеження роботи систем. Задля забезпечення контролю та захисту критичних інформаційних ресурсів у період воєнного стану доцільною стала можливість зупинення та обмеження роботи інформаційних систем, електронних реєстрів та комунікаційних систем.

Так, внаслідок запровадження воєнного стану було введено обмеження доступу до Державної казначейської служби. Урядовою постановою від 24 березня 2022 року № 364 [11], яка стала чинною з 27 березня, внесено зміни до регулювань державної реєстрації та функціонування реєстрів у воєнний період. Згідно з цими змінами, інформація з реєстрів може надаватися через державних реєстраторів, нотаріусів та адміністраторів центрів надання адміністративних послуг, розташованих у межах адміністративно-територіальних одиниць, не включених до переліку обмежених зон.

Варто зазначити, що обмеження доступу до реєстрів фактично унеможливило багато операцій на ринку нерухомості. Проте невдовзі влада розпочала послаблювати обмеження. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів від 19 квітня 2022 року № 480 [12] внесено зміни до нормативно-правових актів, що стосуються доступу до реєстрів та нотаріальних і реєстраційних дій, що поступово розблокувало повноцінне функціонування державних реєстрів. Зокрема, відновився доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно і встановилися нові правила доступу та вчинення реєстраційних дій.

З початку війни було припинено доступ до Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР). Заходи були спрямовані для забезпечення безпеки реєстру від потенційних кібератак і захисту інформації про суддів та судові рішення від знищення або можливого використання окупантами. Сьогодні реєстр значно посилено у сфері кіберзахисту і він перебуває під інтенсивним моніторингом щодо стану кіберзагроз, доступ до нього відновлено для всіх користувачів з 20 червня 2022 року. Однак Державна судова адміністрація України може обмежувати доступ до реєстру у випадку виявлення загроз кібербезпеці;

4) заборона використання хмарних ресурсів та/або центрів обробки даних, розташованих на тимчасово окупованій території, або тих, що належать державі-агресору, свідчить про спрямованість на захист національних інтересів та забезпечення безпеки інформаційного простору;

5) інтернаціональна координація та звітність. Постанова передбачає необхідність повідомлення адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації і Міністерства цифрової трансформації про використання зовнішніх ресурсів. Це вказує на важливість міжнародної координації та взаємодії у сфері кібербезпеки в умовах воєнного стану.

Узгодженість цих заходів з принципами електронного врядування сприятиме не лише забезпеченню безпеки та захисту даних, але й оптимізації управління державними інформаційними ресурсами у надзвичайних ситуаціях.

Протягом 2022–2023 року було внесено зміни до низки законів, спрямованих на гарантування безпеки електронних систем та сприяння розвитку електронного врядування в час війни. Серед основних варто виокремити:

– Закон України «Про хмарні послуги» № 2075-IX від 17 лютого 2022 р. [13] спрямований на розвиток платформ інформаційно-комунікаційних технологій, що базуються на хмарних обчисленнях. Визначає правові відносини під час використання технології хмарних обчислень та надання хмарних послуг.

– Закон України «Про забезпечення функціонування ІКТ та публічних реєстрів» № 2130-IX від 15 березня 2022 р. [14] спрямований на підвищення кіберзахисту державних інформаційних ресурсів і об'єктів критичної інформаційної інфраструктури. Забезпечує можливість створення резервних копій інформаційних ресурсів за межами країни.

– Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про електронні комунікації” щодо підвищення ефективності організації роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг в умовах воєнного стану» № 2240-IX від 3 травня 2022 р. [15] спрямований на забезпечення сталого функціонування електронних комунікаційних мереж держави в умовах воєнного стану.

– Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо покращення управління у сфері електронних комунікацій» № 2529-IX від 16 серпня 2022 р. [16] регулює видачу ліцензій та дозволів на користування ресурсом нумерації, що є важливим для забезпечення порядку та контролю у сфері електронних комунікацій.

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення умов для відновлення та розвитку електронних комунікаційних мереж» №2530-IX від 16 серпня 2022 р. [17]. Основна мета цього закону – створення умов для розвитку та відновлення зв'язку в Україні під час дії воєнного стану та у післявоєнний період.

– Закон України «Щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації» № 2801-IX від 1 грудня 2022 р. [18] спрямований на прискорену інтеграцію України до Єдиного цифрового ринку ЄС. Забезпечує взаємне визнання кваліфікованих електронних підписів та печаток, що спрощує електронну взаємодію між Україною та ЄС.

До того ж Верховною Радою було прийнято Постанову «Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022–2024 роки» № 2360-IX від 8 липня 2022 р. [19], яка визначає напрями діяльності для цифрового розвитку, електронного урядування, інформаційного суспільства, цифрових інновацій та технологій. Програма націлена на підтримку розвитку та впровадження цифрових інновацій і технологій для підняття конкурентоспроможності України.

Окремо варто зупинитися на Законі «Про національну програму інформатизації» від 1 грудня 2022 р. [20]. Цей нормативний акт забезпечує необхідні умови для впровадження проєктів інформатизації та цифрової трансформації в різних сферах суспільного життя, акцентує на важливості забезпечення інформаційної безпеки та кіберзахисту держави в умовах зростаючих кіберзагроз, сприяє інтеграції України у світовий інформаційний простір, роблячи країну більш конкурентоспроможною та відкритою для співпраці.

Зазначені правові акти спрямовані на створення новітнього та конкурентоспроможного інформаційного середовища в Україні і впровадження заходів для забезпечення ефективного управління в сучасних умовах.

Серед позитивних змін у сфері цифровізації державних сервісів варто виділити послуги, які надаються через портали «Дія» та «Е-допомога». Зараз приватні особи можуть:

- отримати статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО) шляхом подання заяви на порталі «Дія» та здійснити відповідне оформлення виплат;
- повідомити про шкоду майнові внаслідок збройної агресії Російської Федерації;
- отримати в застосунку «Дія» у цифровій формі документи, що посвідчують особу, навіть якщо вони не є біометричними. Це стосується правовстановлюючих документів на транспортні засоби, страхових полісів та COVID-сертифікатів;
- використовувати е-паспорт та е-паспорт для виїзду за кордон, розташовані в додатку «Дія», для ідентифікації на території України [6].

Урядом було прийнято рішення про продовження дії паперового паспорта, термін дії якого вже завершився або до якого не вклеєно фото. Зокрема, у Постанові № 170 Кабінету Міністрів України зазначається, що у разі закінчення строку дії закордонного паспорта його термін може бути продовжено до 5 років під час внесення необхідної інформації органами державної міграційної служби безоплатно в день звернення. До того ж передбачено внесення до закордонного паспорта для виїзду за кордон фото та загальної інформації про дитину [21]. Пізніше в Постанову було внесено зміни, які передбачали внесення міграційною службою відповідних дій тільки у випадку відсутності технічної можливості оформлення, обміну та видачі паспорта громадянина України для виїзду за кордон засобами Єдиного державного демографічного реєстру. У «Дії» також можна отримати інформацію, яка зазвичай міститься у паперовому свідоцтві про народження дитини.

Водночас окремі дослідники, користувачі порталу «Дія» та ЗМІ виділяють окремі прогалини в законодавстві та технічному складнику:

- особи зі статусом ВПО, які змінили місце проживання через збройну агресію росії, стикаються з труднощами в отриманні допомоги, порівняно з тими, хто не має такого статусу. Проблема виникає не лише для осіб із постійним місцем реєстрації на окупованих територіях, але й для тих, хто отримав статус ВПО після 2014 року та зареєструвався в інших областях. Згідно з законодавством, вони втрачають статус ВПО, але інформація про це не відображена в офіційних базах даних. Особам треба самостійно звертатися за анулюванням статусу, але це часто

важко здійснити у зручний для них спосіб. В результаті – отримання допомоги затримується, а проблема поширюється не лише на осіб із окремих регіонів, а й на тих, хто втратив статус ВПО, але не здійснив необхідних дій через впевненість в автоматичному анулюванні статусу під час реєстрації на підконтрольних територіях;

– затримки в обробці поданих заяв на статус ВПО, що пов'язано з великою кількістю звернень, технічними проблемами застосунку «Дія», низьким рівнем цифрової грамотності на місцях, де обробляють електронні заяви. Уряд прагне виправити ці недоліки, зокрема шляхом введення автоматичного призначення статусу ВПО та виплат без залучення соціпрацівників. Такі кроки вказують на усвідомлення державою важливості вирішення цієї проблеми;

– проблеми оскарження ненадання або отримання статусу ВПО лише в застосунку «Дія» без відображення у відповідних реєстрах Міністерства соціальної політики. Так, у випадку подання особою заяви на набуття статусу ВПО через застосунок «Дія» і отримання відмови відсутня можливість оскарження відмови, оскільки вона не фіксується в електронних реєстрах. Ця проблема не врегульована на нормативно-правовому рівні [5; 6].

Загалом можемо констатувати, що портал «Дія» є цінним інструментом електронного врядування в умовах війни. Водночас потребує вирішення низка технічних проблем, що зумовлюють затримку в роботі системи, створюючи труднощі для користувачів. Задля поліпшення функціоналу «Дії» та забезпечення ефективності державних послуг в умовах віртуалізації перед урядом стоять завдання щодо сприяння розвитку цифрової грамотності як серед держслужбовців, так і серед населення та вирішення наявних правових недоліків з електронного оскарження рішень у застосунку.

Висновки. Сьогодні е-врядування залишається ключовим інструментом з підтримки ефективної роботи владних структур та забезпечення оперативної реакції на виклики, незважаючи на виниклі обмеження в умовах війни. Огляд нормативно-правової бази, що регулює різні аспекти е-врядування України в умовах воєнного стану, засвідчив стратегічний підхід України до створення ефективного та безпечного електронного врядування. З часу запровадження воєнного стану прийнято низку нормативних актів, які створюють правову базу для впровадження сучасних технологій, забезпечуючи стабільність і захист державних інформаційних ресурсів. Водночас існує потреба в адаптації законодавства до непередбачуваних ситуацій. Удосконалення технічного та організаційного складників електронного врядування є критичним завданням для забезпечення ефективної взаємодії в умовах воєнного стану та забезпечення національної безпеки.

Abstract. The article is dedicated to analyzing the regulatory framework of Ukraine governing various aspects of e-governance in times of martial law. The author examines the strengths and weaknesses of legislation, emphasizing the importance of e-governance for ensuring national security during wartime. The presented conclusions underscore the significance of adapting electronic technologies to defense needs and citizen protection, as well as the active implementation of innovative measures to ensure the effective functioning of the management system.

Keywords: e-governance, legal regulation, national security, martial law.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Болдуєв М. В., Болдуєва О. В., Ісіков С. М. Стан та перспективи розвитку електронного врядування в публічному управлінні України. *Економічний вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2020. № 3. С. 118–125.
2. Кислюк К. В. Розвиток електронного врядування в Україні як фактор соціокультурної динаміки. *Культура України. Серія: Культурологія*. 2018. Вип. 60. С. 228–237.
3. Котух Є. В. Електронне врядування як нова парадигма публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 3. С. 122–127.
4. Павлишин З. Я. Електронне врядування як інструмент модернізації державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 119–124.
5. Белікова М. І. Цифровізація публічного адміністрування в умовах воєнного стану. *Наукові інновації та передові технології. Серія: Державне управління*. 2022. № 8(10). С. 381–393.
6. Белікова М. І. Вплив воєнного стану на розвиток електронного врядування в Україні. *Наукові перспективи. Серія: Право*. 2022. № 8(26). С. 243–251.
7. Каліщенко Є. Правове забезпечення розвитку електронного врядування в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 140–146.

8. Матвейчук Л. О. Електронне урядування: правовий аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 9. С. 85–88.
9. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» № 263 від 12 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022-%D0%BF#Text>
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 209» № 364 від 24 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-2022-%D0%BF#Text>
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» № 480 від 24 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2022-%D0%BF#Text>
13. Закон України «Про хмарні послуги» № 2075-IX від 17 лютого 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text>
14. Закон України «Про забезпечення функціонування ІКТ та публічних реєстрів» № 2130-IX від 15 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2130-20#Text>
15. Закон України «Про внесення змін до Закону України “Про електронні комунікації” щодо підвищення ефективності організації роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг в умовах воєнного стану» № 2240-IX від 3 травня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2240-20#Text>
16. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо покращення управління у сфері електронних комунікацій» № 2529-IX від 16 серпня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2529-20#Text>
17. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення умов для відновлення та розвитку електронних комунікаційних мереж» № 2530-IX від 16 серпня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2530-20#Text>
18. Закон України «Щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації» № 2801-IX від 1 грудня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-20#Text>
19. Постанова Верховної Ради України «Про затвердження завдань Національної програми інформатизації на 2022–2024 роки» № 2360-IX від 8 липня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2360-IX#Text>
20. Закон України «Про національну програму інформатизації» № 2807-IX від 1 грудня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>
21. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання внесення інформації до паспорта громадянина України для виїзду за кордон» № 170 від 28 лютого 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/170-2022-%D0%BF#Text>

УДК: 327.019.57

ПІВНІЧНА КОРЕЯ, ПАРАГВАЙ ТА АНТИУКРАЇНЬСКА ПРОПАГАНДА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОТИСТОЯННІ

Ю. Д. Паламарчук, І. В. Мацицина

Анотація. Розглядаючи українські та російські засоби інформації, стаття має на меті: по-перше, розглянути та проаналізувати парадигми «Україна – Північна Корея», «Україна – Парагвай»; по-друге, розглянути вплив агентури кремля на поширення цієї парадигми через твіттер-ботів та блогерів; по-третє, розглянути та проаналізувати вплив цієї парадигми на інфопростір в Україні та за кордоном.

Ключові слова: Україна, Північна Корея, пропаганда, Парагвай, війна, Твіттер.

Російська війна проти України розпочалася ще у далекому 2014 році, принісши на землю нашої країни окупацію, руйнування, смерті. Пропаганда путінського режиму безпосередньо має вплив на український інформаційний простір від встановлення української державності у 1991 році. Пропагандистська машина РФ змінюється залежно від міжнародної ситуації щодо українського питання. Тому у цій статті будуть розглянуті свіжі кейси новітньої російської пропаганди – створення та поширення парадигм «Україна – Північна Корея» та «Україна – Парагвай», тобто відповідно до цієї інформаційної кампанії Україну чекає в майбутньому або «Північнокорейський» або «Парагвайський» сценарії. Ці кейси антиукраїнської пропаганди і всере-